

Υπάρχουν ριζοσπαστικές λύσεις για τα δημόσια ελλείμματα; 13

“Το σύγχρονο κράτος συγκρότησε το χώρο και τις πρακτικές της οικονομικής πολιτικής από τη στιγμή που κατάλαβε ότι δεν έχει καμιά σχέση με το «νοικοκυριό» και κατ’ επέκταση ότι ο κρατικός προϋπολογισμός δεν οφείλει να διατηρεί τον ελάχιστο βαθμό ομοιότητας με τον οικογενειακό λογισμό εσόδων και εξόδων.

Η «νέα ορθοδοξία» των καιρών μας κοντεύει να πνίξει στο βασίλειο της λήθης μια τόσο γνωστή πραγματικότητα. Οτι τα δημιουργικότερα μοντέλα οικονομικής πολιτικής, που ακολούθησαν οι αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης κατά τη μετα-πολεμική περίοδο, στηρίχτηκαν στην αποδοχή των δημοσίων ελλειμμάτων.”

νοικοκυριό (φραζία)
13EE

Κάθε συζήτηση για το δημόσιο τομέα στην ελληνική οικονομία είναι «καταδικασμένη» να αρχίζει από τη σημερινή πραγματικότητα της τρομακτικής διόγκωσης των δημοσίων ελλειμμάτων.

Τα σχετικά μεγέθη είναι αρκετά γνωστά. Αλλά για όσους δεν αρκούνται απλώς να περιγράψουν το πρόβλημα, μόνο και μόνο για να εκτοξεύσουν το χιλιο-ειπωμένο «τρομοκρατικό» κατηγορητήριο απέναντι στις δημόσιες επιχειρήσεις, τη δημοσιοϋπαλληλία και το συνδικαλιστικό κίνημα, αποκτά μεγάλη σημασία η άρθρωση μιας εναλλακτικής ερμηνείας.

Ας πάρουμε λοιπόν τα πράγματα από την αρχή. Τα δημόσια ελλείμματα είναι, εξ’ ορισμού, αρνητικά για την οικονομικά εξέλιξη μιας χώρας; Η μήπως υπάρχουν και «καλά» δημόσια ελλείμματα;

Με τις αντικειμενικές συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξάγεται η οικονομική συζήτηση και εν πολλοίς παράγονται τα αντίστοιχα μοντέλα της οικονομικής πολιτικής, όποιος απλώς θέτει το προηγούμενο ερώτημα κινδυνεύει να ταξινομηθεί στο χώρο της «αίρεσης» και της «ετεροδοξίας».

“Το κράτος είναι σαν ένα νοικοκυριό» αρέσκει να επαναλαμβάνει ακούραστα και μονότονα ο Πρωθυπουργός Κ. Μητσοτάκης «και δεν μπορεί να επιβιώσει προβαίνοντας σε αλόγιστα έξοδα, ούτε βέβαια και να δανειζεται συνεχώς για να συντηρείται».

Τίποτα πιο «λογικό» από την προηγούμενη διατύπωση, αλλά ταυτόχρονα και πιο ξένο για το σύνολο της οικονομικής επιστήμης, με την αναμενόμενη βέβαια εξαίρεση των «νεόπλουτων» θεωρητικών του νεο-φιλελευθερισμού. Και όμως η βασική δέσμη των οικονομικών μέτρων της σημερινής κυβέρνησης (των «νέων ιδεών» να μην το ξεχνάμε) εκπορεύεται απ’ αυτή τη μήτρα της συμβατικής λογικής.

Η πρόκληση γίνεται μεγαλύτερη, αν σκεφτούμε ότι το κράτος απελευθερώθηκε από τα δεσμά της παθητικότητας και της αδράνειας μόνο με την υπέρβαση και την ουσιαστική αντιστροφή αυτής της οικονομικής λογικής.

Το σύγχρονο κράτος συγκρότησε το χώρο και τις πρακτικές της οικονομικής πολιτικής από τη στιγμή που κατάλαβε ότι δεν έχει καμιά σχέση με το «νοικοκυριό» και κατ’ επέκταση ότι ο κρατικός προϋπολογισμός δεν οφείλει να διατηρεί τον ελάχιστο βαθμό ομοιότητας με τον οικογενειακό λογισμό εσόδων και εξόδων.

Η «νέα ορθοδοξία» των καιρών μας κοντεύει να πνίξει στο βασίλειο της λήθης μια τόσο γνωστή πραγματικότητα. Οτι τα δημιουργικότερα μοντέλα οικονομικής πολιτικής, που ακολούθησαν οι αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης κατά τη μετα-πολεμική περίοδο, στηρίχτηκαν στην αποδοχή των δημοσίων ελλειμμάτων.

Και η οικονομική ορθολογικότητα ήταν προφανής. Το κράτος αποδέχεται τη δημιουργία ελλειμμάτων σε περιόδους ύφεσης της οικονομίας για να τονωθεί η προσφορά και η ζήτηση που θα προκαλέσουν την ανάκαμψη, η οποία με τη σειρά της θα «κλείσει» την ψαλίδα των ελλειμμάτων. Το κράτος δηλαδή συμβιώνει με το

έλλειμμα στις πτωτικές περιόδους του οικονομικού κύκλου, προεξοφλώντας κατά κάποιο τρόπο τις εξισορροπητικές λειτουργίες της ανάκαμψης.

«Ξεπερασμένος κεϋνσιανισμός» μπορεί να αντιτείνει κάποιος με τη σιγουριά των νέων καιρών. Ίσως όμως χάσει τη βεβαιότητά του εξετάζοντας με προσοχή την οικονομική πολιτική των Η.Π.Α κατά την περίοδο 1983-89, μετά το πρόωρο ξεθύμασμα του «μονεταριστικού σοκ» της αμέσως προηγούμενης τριετίας.

Αλλωστε πλειάδα έγκυρων οικονομολόγων που δεν βαρύνονται μάλιστα για κεϋνσιανές ή αριστερόστροφες κλίσεις συνήθιζαν να αντιμετωπίζουν με φανερή ειρωνεία την απλοϊκή αντίληψη για το «κράτος-νοικοκυριό».

Να ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ο «πολύς» κ. Paul A. Samuelson στην «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ» του αρχίζει το κεφάλαιο για τις «παλαιού τύπου δημοσιονομικές αντιλήψεις» με μια σχεδόν «αξιωματική» περιφρόνηση των «νέων ιδεών»: ⁽¹⁾ «Πριν από 40 χρόνια, το κεφάλαιο περί δημοσίας οικονομικής σ' ένα οικονομικό εγχειρίδιο θα ήταν περίπου όμοιο με ένα κεφάλαιο που είχε γραφτεί την εποχή του Adam Smith». Μεταξύ 1776 και 1929 δεν υπήρξε ουσιαστική πρόοδος...

Ποια ήταν τα παλαιού τύπου οικονομικά κλισέ και δόγματα, που οι παππούδες μας διδάσκονταν και κήρυτταν; Να μερικά:

1. Ο κρατικός προϋπολογισμός πρέπει να ισοσκελίζεται κάθε χρόνο (και το επίπεδο των εσόδων και των δαπανών του πρέπει να είναι χαμηλό, οι δαπάνες συνετές και οι σκοποί αυστηρά περιορισμένοι).
2. Το δημόσιο χρέος είναι βάρος στους ώμους των παιδιών μας και των εγγονών μας (ακριβώς σαν να είχε ο καθένας από μας να κουβαλά στους ώμους του μεγάλες πέτρες). Κάθε χρέος είναι κακό, το δημόσιο χρέος απόλυτα κακό.
3. Οτι ισχύει για το άτομο ή την οικογένεια ισχύει επίσης και για το κράτος. Αν ένα παντρεμένο ζευγάρι ξοδεύει περισσότερα από το μηνιαίο του εισόδημα, θα χρεωκοπήσει και θα επακολουθήσει δυστυχία. Το ίδιο ισχύει για την Αμερική, την Αγγλία, ή τη Γερμανία.
4. Σύμφωνα με έναν από τους 4 θεμελιώδεις «κανόνες της φορολογίας» του Adam Smith, καλός φόρος είναι εκείνος που αποδίδει τα ίδια έσοδα σε καλούς και σε κακούς καιρούς.

Μπορείτε να επεκτείνετε τον κατάλογο όσο θέλετε. Εκείνο που έχει ενδιαφέρον είναι ότι κανείς ειδικός δε συμφωνεί με το περιεχόμενό του ή με τους συλλογισμούς πάνω στους οποίους στηρίζεται. Κανένα έθνος, ακόμη και στην ακμή του κεφαλαιοκρατικού συστήματος του 19ου αιώνα, δεν συμμορφώθηκε μ' αυτούς τους κανόνες, γιατί ευτυχώς κάτι τέτοιο ήταν αδύνατο. Σε κάθε ύφεση και κάμψη της οικονομίας, αυτομάτως εδημιουργούντο ελλείμματα στον προϋπολογισμό, την ίδια ώρα που η συμβατική σοφία της εποχής κατέκρινε το «φαινόμενο».

Να ζητήσουμε συγνώμη για την τιράντα που παραθέσαμε, αλλά ήταν αναγκαίο, αφού τα 4 κλισέ της «παλαιού τύπου δημοσιονομικής αντίληψης» που αναφέρει ο P. Samuelson (και άλλα πολλά) εκφωνούνται καθημερινώς δια στόματος των φορέων, των «νέων ιδεών» επιτελών δηλαδή της κυβερνητικής πολιτικής, διεκδικώντας μάλιστα τη δόξα της πιο σύγχρονης αντίληψης.

Ας είναι όμως... Το αντικείμενό μας δεν είναι «Η πτώχευση της οικονομικής σκέψης στην εποχή της νεο-φιλελεύθερης ορθοδοξίας», παρά το τεράστιο ενδιαφέρον που κρύβει η διερεύνησή του, αλλά οι συνθήκες που απέδωσαν σ' αυτό το ρεύμα ιδεών και πρακτικών της «συμβατικής σοφίας» ένα αναμφισβήτητο καθεστώς πολιτικής και ιδεολογικής ηγεμονίας.

«Γιατί λοιπόν το δημόσιο χρέος ταυτίζεται με το «απόλυτο κακό» στη διάρκεια της δεκαετίας του '80;

Με ποιούς τρόπους η κρίση της ελληνικής οικονομίας βρήκε «το μίτο της Αριάδνης» στην τιθάσευση του περίφημου πλέον P.S.B.R. (Public Sector Borrowing Requirements), δηλαδή του λόγου των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν;

Ποια αναλογία μύθου και πραγματικότητας περιέχει αυτή η αντίληψη; Πριν εισέλθουμε στην ενδοχώρα του αντικειμένου μας, ας ανοίξουμε μια ακόμη παρένθεση, διαφωτιστική αυτή τη φορά για τη διεθνή εμπειρία.»

Η «τρομοκρατία» των δημοσίων ελλειμμάτων.

Γιατί λοιπόν το δημόσιο χρέος ταυτίζεται με το «απόλυτο κακό» στη διάρκεια της δεκαετίας του '80; Με ποιούς τρόπους η κρίση της ελληνικής οικονομίας βρήκε «το μίτο της Αριάδνης» στην τιθάσευση του περίφημου πλέον P.S.B.R. (Public Sector Borrowing Requirements), δηλαδή του λόγου των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα προς το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν; Ποια αναλογία μύθου και πραγματικότητας περιέχει αυτή η αντίληψη; Πριν εισέλθουμε στην ενδοχώρα του αντικειμένου μας, ας ανοίξουμε μια ακόμη παρένθεση, διαφωτιστική αυτή τη φορά για τη διεθνή εμπειρία.

Στην πλειονότητα των αναπτυσσόμενων χωρών της Δύσης, η ηγεμονία του νεο-φιλελεύθερου σχεδίου τη δεκαετία του '80 υποβοηθήθηκε (και) από την ανοικτή κρίση του δημοσίου τομέα. Ο κύκλος της ύφεσης και κάμψης της οικονομίας προσέγγιζε στο σημείο συναγερμού από το άνοιγμα των δημοσίων ελλειμμάτων.

Σ' αυτή τη συγκυρία, οι κρατικές δαπάνες ήταν εύκολο - και αναγκαίο για την επιβολή άλλων πολιτικών - να δυσφημιστούν σαν «λιγότερο παραγωγικές σε σχέση με τις ιδιωτικές δαπάνες, οι δημόσιες επιχειρήσεις να ενοχοποιηθούν με όλα τα αρνητικά χαρακτηριστικά της έννοιας του μονοπωλίου». Γι' αυτούς τους λόγους, ο «ζωτικός χώρος» του κράτους στην οικονομία έπρεπε να μειωθεί, και τα όριά του σύμφωνα με τους νέους «μέντορες και θεράποντες» ήταν τόσο σαφή, όσο και το....1776.

Το λάϊτ-μοτίβ της οικονομικής πολιτικής της Ν.Δ. αντλεί κατ' αποκλειστικότητα και χωρίς καμιά καινοτομία απ' αυτή τη δεξαμενή σκέψης. Μόνο που στη σημερινή διεθνή συγκυρία, η δεξαμενή έχει στερέψει οριστικά. Οι πολιτικές της μείωσης του δημοσίου τομέα καταλήγουν σ' έναν αμφίβολο απολογισμό. Η μικρή τους οικονομική αποτελεσματικότητα στοίχισε ένα τεράστιο κοινωνικό κόστος.

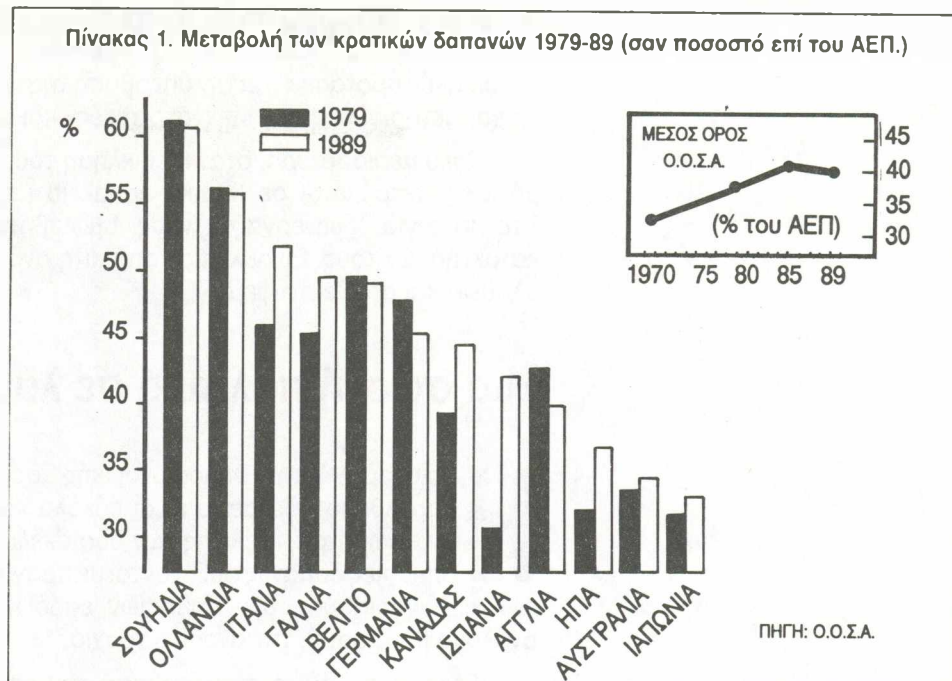
Ο Ο.Ο.Σ.Α επιχειρεί σε πρόσφατη μελέτη, έναν πρώτο απολογισμό των πολιτικών συρρίκνωσης του ρόλου του δημοσίου τομέα. (2) Το πρώτο συμπέρασμα της μελέτης είναι ότι έχει αρχίσει να γίνεται ορατή μια εξάντληση. Ο Ο.Ο.Σ.Α χρησιμοποιεί τον όρο «κόπωση των περιοριστικών πολιτικών» («res traint fatigue»), δηλώνοντας ότι οι στόχοι και οι επιδιώξεις που εξυπηρέτησαν οι περιοριστικές πολιτικές έχουν προσεγγίσει τα όριά τους.

Γιατί όμως αυτή η πολιτική κουράστηκε νωρίς; Η απάντηση έρχεται από την ίδια τη σημερινή πραγματικότητα. Οι αγγλο-σαξωνικές χώρες (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Καναδάς) βρίσκονται σε ύφεση, η Αγγλία στα χαμηλά σημεία του κύκλου της και η Γερμανία στα πρόθυρα μιας μεγάλης οικονομικής ανισορροπίας, καθώς προσπαθεί να απορροφήσει την ανατολική περιφέρειά της. Σε όλες σχεδόν τις χώρες αναπτύσσεται ένα ισχυρό ρεύμα για την εφαρμογή «επεκτατικών» πολιτικών, έτσι ώστε να αμβλυνθούν οι συνέπειες της ύφεσης και της στασιμότητας. Όμως την ίδια στιγμή που για τη διεθνή οικονομία ο δρόμος της επιστροφής στα μοντέλα του «μονεταριστικού σοκ» είναι καλά κλεισμένος, στην Ελλάδα ανθούν τα λουλούδια του «περιορισμού» και του νεο-φιλελεύθερου «νοικοκυρέματος» της οικονομίας.

Αλλά μήπως αυτή η πολιτική του περιορισμού του ρόλου του δημοσίου τομέα πέτυχε πολύ περισσότερα στο χώρο της μυθολογίας παρά της πραγματικότητας, ακόμη και στις ημέρες του «ένδοξου» παρελθόντος της; Με ορόσημο το 1979, καθώς αυτή τη χρονιά οι περιοριστικές πολιτικές αναλαμβάνουν τα κυβερνητικά σκήπτρα, εξαγονται ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα από τη μελέτη του Ο.Ο.Σ.Α.

Κατά την περίοδο 1979-89, οι δημόσιες δαπάνες συνεχίζουν να αυξάνονται, παρά τις περί του αντιθέτου βεβαιότητες. Όπως φαίνεται στον πίνακα 1, οι δημόσιες δαπάνες (σαν ποσοστό του Α.Ε.Π.) ανέβηκαν από 37% το 1979 σε 40% το 1989, για το σύνολο του Ο.Ο.Σ.Α. Που είναι η μείωση;

Πίνακας 1. Μεταβολή των κρατικών δαπανών 1979-89 (σαν ποσοστό επί του ΑΕΠ.)

Αν θέλουμε να σεβαστούμε τα πραγματικά στοιχεία, η μοναδική μείωση που παρατηρείται αφορά το ρυθμό αύξησης των δημοσίων δαπανών.

Οι περιοριστικές πολιτικές απλώς κατόρθωσαν να ανακόψουν την ανοδική τροχιά των δεκαετιών του '60 και του '70, αλλά σε τελική ανάλυση δεν πέτυχαν να μειώσουν την απόλυτη συμβολή των δημοσίων δαπανών στην οικονομία.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '70, η αναλογία των δημοσίων δαπανών στο Α.Ε.Π. αυξάνεται από 31.5% (1970) σε 37% (1979), για τις χώρες του Ο.Ο.Σ.Α. Υπάρχει δηλαδή μια πραγματική αύξηση κατά 5,5 ποσοστιαίες μονάδες, η οποία πέφτει στις 3 ποσοστιαίες μονάδες τη δεκαετία του '80. Αυτή είναι η μοναδική μείωση που παρατηρείται. Πολύ κακό λοιπόν για το τίποτα (αν σκεφτούμε το τεράστιο κοινωνικό κόστος που προκάλεσε αυτό το μικρό οικονομικό αποτέλεσμα) ή οι πραγματικές διαστάσεις μιας πολιτικής πέρα από τα πέπλα της μυθολογίας; Πάντως η σημερινή κυβέρνηση των «νέων ιδεών» διογκώνει την πραγματική σημασία και έκταση των περιοριστικών πολιτικών στις ευρωπαϊκές χώρες, για να νομιμοποιήσει τις δικές της επιλογές. Η διαπίστωση λοιπόν των αληθινών ορίων της απο-κρατικοποίησης στην Ευρώπη δεν στηρίζει την κυβερνητική μυθολογία.

Η υπαρκτή κρίση του δημοσίου τομέα ή με μεγαλύτερη ακρίβεια η κρίση των οικονομικών του κράτους επιχειρείται να χρησιμοποιηθεί σαν καταλύτης που θα επιτρέψει μια γενικότερη μεταλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων υπέρ των επιχειρηματικών τάξεων και σε βάρος των λαϊκών μαζών και των αδύναμων στρωμάτων της ελληνικής κοινωνίας. Η χρόνια κακοδαιμονία της ελληνικής κοινωνίας θεωρείται μια περιπέτεια που ξεκινά από το υπερβολικό βάρος του κράτους.

Η διέξοδος έρχεται στη συνέχεια με τη δύναμη της «συμβατικής σοφίας» της εποχής μας. Όταν ο δημόσιος τομέας «μαζέψει τα χέρια του» από το μεγαλύτερο τμήμα της οικονομίας, τότε ο ανταγωνισμός θα απελευθερώσει ως δια μαγείας την αναπτυξιακή δυναμική της επιχειρηματικότητας, για να εμφανιστεί μπροστά μας ο παράδεισος της «ελεύθερης αγοράς».

Ποια συμπεράσματα εξάγονται από την προηγούμενη σύντομη παρέμβαση στο χώρο των θεωρητικών επεξεργασιών και της διεθνούς εμπειρίας; Μια χρήσιμη, πιστεύουμε, τοποθέτηση της «ελληνικής περίπτωσης», της κρίσης των οικονομικών του κράτους σε έναν ευρύτερο ορίζοντα.

Βέβαια η πραγματική σημασία της κρίσης δεν μπορεί να αμφισβητηθεί σοβα-

“Γιατί όμως αυτή η πολιτική κουράστηκε νωρίς; Η απάντηση έρχεται από την ίδια τη σημερινή πραγματικότητα. Οι αγγλο-σαξωνικές χώρες (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Καναδάς) βρίσκονται σε ύφεση, η Αγγλία στα χαμηλά σημεία του κύκλου της και η Γερμανία στα πρόθυρα μιας μεγάλης οικονομικής ανισορροπίας, καθώς προσπαθεί να απορροφήσει την ανατολική περιφέρειά της.

Σε όλες σχεδόν τις χώρες αναπτύσσεται ένα ισχυρό ρεύμα για την εφαρμογή «επεκτατικών» πολιτικών, έτσι ώστε να αμβλυνθούν οι συνέπειες της ύφεσης και της στασιμότητας.

Όμως τήν ίδια στιγμή που για τη διεθνή οικονομία ο δρόμος της επιστροφής στα μοντέλα του «μονεταριστικού σοκ» είναι καλά κλεισμένος, στην Ελλάδα ανθούν τα λουλούδια του «περιορισμού» και του νεο-φιλελεύθερου «νοικοκυρέματος» της οικονομίας.”

ρά. Άλλο όμως η υπαρκτή κρίση, και άλλο η «τρομοκρατία των κρατικών ελλειμμάτων» που τη συνοδεύει για να εξυπηρετηθούν αλλότριες σκοπιμότητες. Άλλωστε οι πολιτικές προτάσεις για την υπέρβαση της κρίσης, με κανένα τρόπο δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν σαν «τεχνοκρατικές» και ουδέτερες.

Πολύ περισσότερο, όταν η επίκληση του προβλήματος των δημοσίων ελλειμμάτων μετετρέπεται σε βασικό εργαλείο μιας οικονομικής πολιτικής διαρκούς λιτότητας για τους εργαζόμενους, αμφισβήτησης και ακύρωσης των ιστορικών κατακτήσεών τους. Είναι λοιπόν απόλυτη ανάγκη να εξακριβωθεί που τελειώνει η αλήθεια και αρχίζει το ψέμα.

Μια σωστή πολιτική σε λάθος, χρόνο...

Η διαταραχή της δημοσιονομικής ισορροπίας στη χώρα μας, κατά την παρελθούσα δεκαετία είναι εύκολο να περιγραφεί, αφού αρκεί μια απλή ανάγνωση της εξέλιξης των δύο σκελών των οικονομικών του κράτους. Οι δημόσιες δαπάνες αυξάνονται με πραγματικούς όρους σε σημαντικό βαθμό, ενώ ο λογαριασμός των δημοσίων εσόδων αδυνατεί να παρακολουθήσει με ανάλογο βηματισμό, την ανοδική τροχιά.

Τι κρύβεται όμως πίσω απ'αυτή την επιφανειακή λογιστική παράσταση; Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανέλαβε να καλύψει μια χρόνια υστέρηση της ελληνικής κοινωνίας. *Το απαράδεκτα χαμηλό επίπεδο των δημοσίων δαπανών λειτουργεί ουσιαστικά σαν ανασχετικός φραγμός για κάθε αναπτυξιακή προοπτική της ελληνικής κοινωνίας.*

Για όσο διάστημα, αυτή η στρέβλωση συγκαλύπτετο από τη συνεχή επέκταση του προηγούμενου μοντέλου ανάπτυξης (δηλαδή του προτύπου συσσώρευσης που εγκαθιδρύθηκε στις συνθήκες της μετα-πολεμικής ελληνικής κοινωνίας) τα παράγματα έμοιαζαν να βολεύονται.

Όταν όμως έφτασε η «στιγμή της αλήθειας», με την εξάντληση της δυναμικής του κυκρίαρχου προτύπου συσσώρευσης και ανάπτυξης στα μέσα της δεκαετίας του '70, η ανόρθωση του επιπέδου και ο μετασχηματισμός της λειτουργίας των δημοσίων δαπανών κατέστη πρόκληση μεγίστης σημασίας για την πορεία της ελληνικής κοινωνίας.

Η αξιοσημείωτη αύξηση των κρατικών δαπανών ανήκει χωρίς καμμιάν αμφισβήτηση στα «έργα και τις ημέρες» των κυβερνήσεων του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Για το 1979, οι δημόσιες δαπάνες στην Ελλάδα ήταν το 32,9% του ΑΕΠ, ενώ ο αντίστοιχος μέσος όρος της Κοινότητας ήταν 43,2%. Μετά από 10 χρόνια, αυτό το χάσμα είχε υπερκαλυφθεί. Το 1989, οι δημόσιες δαπάνες «πήδηξαν» στο 53,1% του ΑΕΠ, ενώ ο μέσος όρος της Κοινότητας έφτανε το 46,3%.

Μόνο που η υλοποίηση αυτού του ιστορικού εκσυγχρονισμού, ναρκοθετήθηκε ουσιαστικά, καθώς «συντονίστηκε» αρνητικά με έναν διπλό ασυγχρονισμό

Ο πρώτος ασυγχρονισμός προκύπτει από την πορεία των δημοσίων εσόδων. Η ροή των δημοσίων εσόδων συρρικνώνεται, ενώ η συνοχή του σχεδίου ανόρθωσης των δημοσίων δαπανών επέβαλλε την αντίθετη κατεύθυνση. Έτσι λοιπόν, αντί να έχουμε μια ανάλογη προσπάθεια αποκατάστασης του επιπέδου των δημοσίων εσόδων μέσα από μια σύγχρονη και ριζοσπαστική μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος της χώρας, παρακολουθούμε μια διεύρυνση των πρακτικών φορο-διαφυγής και φορο-απαλλαγής και την γιγάντωση όλων των μορφών της παρα-οικονομίας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι για το 1989, τα δημόσια έσοδα ανήλθαν στο 34% του ΑΕΠ, ποσοστό που ήταν το χαμηλότερο στην Ε.Ο.Κ και κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες περίπου μικρότερο του μέσου όρου των χωρών-μελών. Ο δεύτερος ασυγχρονισμός

οφείλεται στη συγκυρία της κάμψης και της στασιμότητας της ελληνικής οικονομίας.

Η ύφεση της οικονομίας, μειώνοντας το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών, όπως είναι φυσικό κατεβάζει τη στάθμη της δεξαμενής, από την οποία αντλούνται εν δυνάμει τα φορολογικά έσοδα του κράτους. Ετσι λοιπόν, δημιουργούνται οι συνθήκες καθίζησης των χρηματοοικονομικών εισπράξεων του κράτους, ακόμη και στην ιδεατή περίπτωση που δεν θα υπήρχε η προηγούμενη δυσμορφία της ελληνικής κοινωνίας. Αλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι η εγκαθίδρυση του κράτους-Προνοίας στις αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης συνέπεσε ιστορικά με τη Χρυσή Εποχή της ανάκαμψης και της αυτο-τροφοδοτούμενης ανάπτυξης, που ακολούθησε το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η συνεχής ανάπτυξη εξασφάλισε την αναγκαία χρηματο-οικονομική βάση για τη στήριξη των θεσμών του Κράτους-Προνοίας, και το τελευταίο με τη σειρά του βοήθησε στην εξασφάλιση και την αναπαραγωγή των γενικών κοινωνικών όρων για την αυτο-τροφοδότηση της ανάπτυξης.

Ο ασυγχρονισμός λοιπόν των δύο πολιτικών (αύξηση του επιπέδου των δημοσίων δαπανών, περίοδος ύφεσης και στασιμότητας) δημιουργεί τις συνθήκες για μια δομική διαταραχή του δημοσιονομικού ισοζυγίου της χώρας, καθ' όλη τη διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας.

“Η ύφεση της οικονομίας, μειώνοντας το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών, όπως είναι φυσικό κατεβάζει τη στάθμη της δεξαμενής, από την οποία αντλούνται εν δυνάμει τα φορολογικά έσοδα του κράτους.

Ετσι λοιπόν, δημιουργούνται οι συνθήκες καθίζησης των χρηματοοικονομικών εισπράξεων του κράτους, ακόμη και στην ιδεατή περίπτωση που δεν θα υπήρχε η προηγούμενη δυσμορφία της ελληνικής κοινωνίας.

Αλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι η εγκαθίδρυση του κράτους-Προνοίας στις αναπτυσσόμενες χώρες της Δύσης συνέπεσε ιστορικά με τη Χρυσή Εποχή της ανάκαμψης και της αυτο-τροφοδοτούμενης ανάπτυξης, που ακολούθησε το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η συνεχής ανάπτυξη εξασφάλισε την αναγκαία χρηματο-οικονομική βάση για τη στήριξη των θεσμών του Κράτους-Προνοίας, και το τελευταίο με τη σειρά του βοήθησε στην εξασφάλιση και την αναπαραγωγή των γενικών κοινωνικών όρων για την αυτο-τροφοδότηση της ανάπτυξης.”

Η διπλή λειτουργία των δημοσίων ελλειμμάτων

Η ύπαρξη όμως των προηγούμενων συνθηκών καθορίζει με βεβαιότητα το αδιέξοδο αυτής της επιλογής; Η με άλλα λόγια, το «λανθασμένο» timing έπρεπε να οδηγήσει μοιραία σε κρίση το σύνολο των δημοσιονομικών ισορροπιών; Είναι προφανές ότι μια καταφατική απάντηση στα προηγούμενα ερωτήματα υποδηλώνει και μια καθορισμένη ερμηνεία της κρίσης.

Μια κρίση, θα λέγαμε, «ακτινικής μορφής», με κέντρο τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα, τα οποία παράγουν συνεχώς και τις υπόλοιπες παρενέργειες της ελληνικής οικονομίας (πληθωρισμό, κάμψη των επενδύσεων και της παραγωγής, κρίση του ισοζυγίου εξωτερικών συναλλαγών, κλπ.).

Σ' αυτή την περίπτωση, η θεραπευτική αγωγή θα άρχιζε και θα τελείωνε στον περιορισμό του δημόσιου χώρου στις οικονομικές εξελίξεις. Αυτό το μοντέλο ερμηνείας προτείνει ταυτόχρονα μια μονοκεντρική θεώρηση της τρέχουσας κρίσης και μια ισοπεδωτική διερεύνηση του προβλήματος των δημοσίων ελλειμμάτων.

Η αιτία θα φανεί αμέσως. Η εξέλιξη των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα δεν ακολουθεί μια γραμμική πορεία. Το ίδιο συμβαίνει και στην εξέλιξη των υπολοίπων μεγεθών της οικονομίας, καθώς είναι γνωστό ότι η οικονομική ζωή κινείται κυκλικά, περνώντας διαδοχικά από φάσεις ύφεσης και ανάπτυξης.

Ποια σχέση όμως συνδέει αυτές τις δυο μη επικαλυπτόμενες τροχιές, δηλαδή τον κύκλο των δημοσίων ελλειμμάτων με τον κύκλο της συνολικής οικονομικής εξέλιξης; Να εξετάσουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα. Η δεύτερη τετραετία της κυβέρνησης του ΠΑ.ΣΟ.Κ περιλαμβάνει δυο καθαρά διακριτές περιόδους.

Η πρώτη διετία (που συμπίπτει με την εφαρμογή του «σταθεροποιητικού προγράμματος») χαρακτηρίζεται από ταυτόχρονη συρρίκνωση της «πραγματικής» οικονομίας και των δανειακών αναγκών του δημοσίου τομέα. Η δεύτερη δεκαετία καθορίζεται από την αντιστροφή και των δύο τάσεων. Ανάκαμψη της οικονομίας με παράλληλη διόγκωση των δημοσίων ελλειμμάτων.

Με βάση την παρατήρηση αυτών των τάσεων, εύλογα κάποιος θα εξήγαγε το συμπέρασμα ότι η συστολή των δημοσίων ελλειμμάτων τη διετία 1986-87, εκφράζει

«Μέσα από μια απλή ανάγνωση των μεγεθών προκύπτει ότι η ανάκαμψη δεν στηρίχτηκε ούτε στις διεθνείς ανταλλαγές (που ήταν σε βάρος της), ούτε στην επένδυση (που αφορούσε κυρίως μηχανήματα που εισάγονται και αποτελούν έτσι ζήτηση για επιχειρήσεις του εξωτερικού), αλλά στα κρατικά ελλείμματα και την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης (μέσω της αύξησης των πραγματικών μισθών και των άλλων εισοδημάτων).

Η ελληνική οικονομία οδηγήθηκε λοιπόν σε μια φάση ανάκαμψης, ακριβώς μέσα από το μηχανισμό της διόγκωσης των κρατικών ελλειμμάτων. Η ανάκαμψη όμως ήταν ειδικού τύπου, χωρίς τους αναγκαίους μηχανισμούς για την αυτο-τροφοδότησή της. «Ανάκαμψη επί πιστώσει» λοιπόν, η οποία ήταν καταδικασμένη να κλείσει στο τέλος της περιόδου, αφήνοντας για την επόμενη φάση του κύκλου μια πολύ δυσάρεστη κληρονομιά: την ανεξέλεγκτη κλιμάκωση των δημοσίων ελλειμμάτων.»

την αποτελεσματικότητα του «σταθεροποιητικού προγράμματος» του ΠΑΣΟΚ. Ας μην παρασυρόμαστε όμως από την ιδεολογική ρητορική. Σύμφωνα με τα στοιχεία που εμφανίζει ο Γ. Σπράος, εκ των αρχιτεκτόνων του «σταθεροποιητικού προγράμματος», η θεαματική πτώση των δανειακών αναγκών του δημοσίου σαν ποσοστό του ΑΕΠ, από 18% το 1985 σε 12,5% το 1987, σε μικρό βαθμό οφείλεται στη δημοσιονομική του πολιτική. Το μεγαλύτερο ποσοστό της πτώσης (3 ποσοστιαίες μονάδες) οφείλεται στην πτώση των διεθνών επιτοκίων και της τιμής του πετρελαίου. Μόνο το υπόλοιπο ποσοστό της πτώσης (2,4 ποσοστιαίες μονάδες), αποδίδεται στη μείωση των επενδύσεων του ευρύτερου δημόσιου τομέα. (3)

Κατά την επόμενη διετία 1988-89, η ελληνική οικονομία γνώρισε μια πραγματική περίοδο ανάκαμψης, καθώς τα περισσότερα οικονομικά μεγέθη αυξάνονται με ανέλπιστους ρυθμούς, για την τελευταία δεκαετία. Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξάνεται κατά 4,1% το 1988 και ο σχηματισμός κεφαλαίου κατά 8,8%. Οι πραγματικές αμοιβές εργαζομένων αυξήθηκαν κατά 4,1% το 1989.

Ως κινητήρια δύναμη της ανάκαμψης λειτουργεί η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης μέσω της μεγέθυνσης των κρατικών ελλειμμάτων.

Μέσα από μια απλή ανάγνωση των μεγεθών προκύπτει ότι η ανάκαμψη δεν στηρίχτηκε ούτε στις διεθνείς ανταλλαγές (που ήταν σε βάρος της), ούτε στην επένδυση (που αφορούσε κυρίως μηχανήματα που εισάγονται και αποτελούν έτσι ζήτηση για επιχειρήσεις του εξωτερικού), αλλά στα κρατικά ελλείμματα και την αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης (μέσω της αύξησης των πραγματικών μισθών και των άλλων εισοδημάτων).

Η ελληνική οικονομία οδηγήθηκε λοιπόν σε μια φάση ανάκαμψης, ακριβώς μέσα από το μηχανισμό της διόγκωσης των κρατικών ελλειμμάτων. Η ανάκαμψη όμως ήταν ειδικού τύπου, χωρίς τους αναγκαίους μηχανισμούς για την αυτο-τροφοδότησή της. «Ανάκαμψη επί πιστώσει» λοιπόν, η οποία ήταν καταδικασμένη να κλείσει στο τέλος της περιόδου, αφήνοντας για την επόμενη φάση του κύκλου μια πολύ δυσάρεστη κληρονομιά: την ανεξέλεγκτη κλιμάκωση των δημοσίων ελλειμμάτων.

Η ενδογενής αδυναμία των σταθεροποιητικών πολιτικών

Ας συνοψίσουμε λοιπόν τα στοιχεία του παρατηρούμενου κύκλου, γιατί θα μας προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα οπτική γωνία για τη θεώρηση των σημερινών εξελίξεων: «σταθεροποίηση - μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων» - «ανάπτυξη επί πιστώσει» - κλιμάκωση των δημοσίων ελλειμμάτων...».

Σήμερα βρισκόμαστε στην καρδιά ενός νέου παρόμοιου κύκλου. Η κυβέρνηση της ΝΔ, συγχρονισμένη με τις συμβουλές των διεθνών οργανισμών (ΕΟΚ, ΔΝΤ, ΟΟΣΑ κλπ) «αγωνίζεται» για τη σταθεροποίηση της οικονομίας, με πρώτο στόχο την τιθάσευση των δημοσίων ελλειμμάτων και γενικότερα τον περιορισμό του δημοσίου τομέα. Ιστορία τελειωμένη, ιστορία χωρίς τελειωμό... Η ίδια η λογική των «σταθεροποιητικών προγραμμάτων» έχει εγγεγραμμένο στο εσωτερικό της το σπέρμα της αποτυχίας και για τους ειδικούς στόχους που μπορεί να επιτύχει, αλλά πολύ περισσότερο γι' αυτά που ξεφεύγουν από το στόχαστρό της.

Κατ' αρχήν, τί μπορεί να πετύχει: μια αποκλιμάκωση του ρυθμού αύξησης των δημοσίων ελλειμμάτων (σαν αυτή που είδαμε στη σταθεροποιητική πολιτική του ΠΑΣΟΚ), με συγκυριακό χαρακτήρα.

Μόνο που αυτή η συγκυριακή επιτυχία στηρίζεται σ' ένα δυσανάλογο κόστος, το στροβίλισμα της οικονομίας σε μια βαθιά ύφεση, έχοντας σαν αποτέλεσμα τον ευνουχισμό κάθε αναπτυξιακής δυναμικής για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Να στοιχειοθετήσουμε με μεγαλύτερη ακρίβεια τα δύο συμπεράσματά μας. Κατ' αρχήν δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η διόγκωση των δημοσίων ελλειμμάτων είναι αποτέλεσμα και όχι αιτία της κρίσης, αντανακλώντας τις συνέπειες της καπιταλιστικής κρίσης πάνω στα δημόσια οικονομικά. Όπως η κρίση εκφράζεται για τους επιχειρηματίες με υπο-απασχόληση του κεφαλαίου και καταστροφή των λιγότερο αποδοτικών κεφαλαίων, για τους εργαζόμενους με ανεργία και πάγωμα των μισθών, κατά τον ίδιο τρόπο εκφράζεται και στα οικονομικά του κράτους με αύξηση του δημοσίου ελλείμματος. Να ποιές κύριες διεργασίες της κρίσης έχουν σαν αποτέλεσμα την αύξηση των δημοσίων ελλειμμάτων.

Πρώτο, η κρίση πλήττει τις ίδιες τις πηγές άντλησης των εσόδων (κυρίως των φορολογικών) από τα οποία πέρχονται τα δημόσια έσοδα.

Δεύτερο, το κράτος και η οικονομική πολιτική, παρά τις ιδεολογικές μυθοποιήσεις, αντιμετωπίζει ένα φράγμα-όριο, γιατί δεν μπορεί να μειώσει το ποσό των κρατικών δαπανών κατά βούληση. Με άλλα λόγια, οι κρατικές δαπάνες δεν μπορούν να πέσουν με τους ρυθμούς που απαιτεί η ανάγκη ισοσκελισμού των οικονομικών του κράτους.

Τρίτο, οι τρόποι χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων, καθώς εξυπηρετεί την κερδοφορία των μερίδων του κεφαλαίου που δανείζουν το κράτος, μέσω των αυξανόμενων τόκων και χρεωλυσιών, λειτουργούν ως παράγοντες σωρευτικής επιδείνωσης των ελλειμμάτων.

Αυτά είναι τα αντικειμενικά όρια μέσα στα οποία είναι καταδικασμένη να περιορίζεται η οικονομική πολιτική με συνέπεια η αποτελεσματικότητά της να είναι περιορισμένη, σε αντίθεση με την ιδεολογική μυθοποίηση που προσπαθεί να επιβάλει, για να κρύψει τις προθέσεις και μοιάζει να είναι απεριόριστη. Τι προσπαθεί να συγκαλύψει η μυθολογία που συνοδεύει την οικονομική πολιτική: Την πραγματική της στόχευση, που δεν είναι όπως διακηρύσσει ορθολογικοποίηση των δημοσίων εσόδων, αλλά η ανακατανομή δαπανών και εισοδημάτων προς όφελος των κυρίαρχων τάξεων, η στήριξη των κερδών μέσω της συμπίεσης των μισθών και των εισοδημάτων.

Ας δούμε πιο καθαρά, πώς η οικονομική πολιτική εξυπηρετεί και επιτυγχάνει αυτό το στόχο. Πριν απ' όλα, ενώ διακηρύσσει την περικοπή των κρατικών δαπανών, έχει φανεί από την εμπειρία ότι ένα τμήμα των δαπανών μειώνεται, ενώ παρά την επίκληση της «σταθεροποίησης» ένα άλλο τμήμα κρατικών δαπανών αυξάνεται.

Αυτό που επιδιώκεται είναι η μείωση των κοινωνικών κρατικών δαπανών, του τμήματος δηλ. των κρατικών δαπανών που συμβάλλει στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, χωρίς να πληρώνεται άμεσα από τους ατομικούς καπιταλιστές (ο κοινωνικός ή έμμεσος μισθός). Τα μέσα είναι η εμπορευματοποίηση πολλών αγαθών που εισέρχονται στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, η ιδιωτικοποίηση μιας σειράς τέτοιων υπηρεσιών, η κατάργηση ή η σκόπιμη πτώση της ποιότητας των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών.

Ταυτόχρονα όμως υπάρχει ένα άλλο τμήμα των κρατικών δαπανών, που μέσα στην κρίση και εξαιτίας της πρέπει ν' αυξάνεται: οι κρατικές δαπάνες, που αυξάνουν τα κέρδη των καπιταλιστών, με τη μορφή επιχορηγήσεων, κινήτρων, επιδότησης των επενδύσεων, των εξαγωγών κ.λπ. Επίσης οι κρατικές δαπάνες, που έχουν στόχο την αντιμετώπιση συνεπειών της κρίσης, όπως είναι η αύξηση δαπανών για την ανεργία, την υπο-απασχόληση κλπ., που πρέπει αναγκαστικά ν' αυξάνουν στο βαθμό που η κρίση δημιουργεί τέτοια φαινόμενα και το κράτος πρέπει να δημιουργεί αντίστοιχους μηχανισμούς ελέγχου, πειθαρχίας και επανένταξης στην παραγωγή.

Τέλος, το τμήμα των κρατικών δαπανών που δεν μπορεί να πέσει κάτω από ένα όριο, καθώς εξασφαλίζει σημαντικές λειτουργίες αναπαραγωγής των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων, όπως οι δαπάνες της άμυνας, της αστυνομίας,

“Αυτό που επιδιώκεται είναι η μείωση των κοινωνικών κρατικών δαπανών, του τμήματος δηλ. των κρατικών δαπανών που συμβάλλει στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, χωρίς να πληρώνεται άμεσα από τους ατομικούς καπιταλιστές (ο κοινωνικός ή έμμεσος μισθός).

Τα μέσα είναι η εμπορευματοποίηση πολλών αγαθών που εισέρχονται στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, η ιδιωτικοποίηση μιας σειράς τέτοιων υπηρεσιών, η κατάργηση ή η σκόπιμη πτώση της ποιότητας των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών.

Ταυτόχρονα όμως υπάρχει ένα άλλο τμήμα των κρατικών δαπανών, που μέσα στην κρίση και εξαιτίας της πρέπει ν' αυξάνεται: οι κρατικές δαπάνες, που αυξάνουν τα κέρδη των καπιταλιστών, με τη μορφή επιχορηγήσεων, κινήτρων, επιδότησης των επενδύσεων, των εξαγωγών κ.λπ.

Επίσης οι κρατικές δαπάνες, που έχουν στόχο την αντιμετώπιση συνεπειών της κρίσης, όπως είναι η αύξηση δαπανών για την ανεργία, την υπο-απασχόληση κλπ., που πρέπει αναγκαστικά ν' αυξάνουν στο βαθμό που η κρίση δημιουργεί τέτοια φαινόμενα και το κράτος πρέπει να δημιουργεί αντίστοιχους μηχανισμούς ελέγχου, πειθαρχίας και επανένταξης στην παραγωγή.”

“Να δώσουμε ένα παράδειγμα, που σκόπιμα δε θίγεται στις μέρες μας, καθώς δεν εξυπηρετεί την οικονομική τρομοκρατία, που προσπαθούν να επιβάλλουν.

Ενώ την τριετία 1985/87 υπάρχει μια πορεία μείωσης των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα (1985: 17,9%, 1986: 14,0%, 1987: 13,2% στο ΑΕΠ), την επόμενη τριετία η τάση αντιστρέφεται και φτάνουμε στα σημερινά υψηλά επίπεδα (1988: 16,3%, 1989: 21,8%).

Και όμως αυτή η χειροτέρευση σε μεγαλύτερο βαθμό δεν οφείλεται στους κλασικούς λόγους, που προτείνουν οι υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής.

Ούτε η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων, ούτε η αύξηση των δαπανών για μισθούς και συντάξεις μπορεί να εξηγήσει αυτή την αντιστροφή.”

αναγκαία έργα υποδομής, κλπ. Αρα, οι διακηρύξεις της οικονομικής πολιτικής για τη μείωση των κρατικών δαπανών είναι μύθος. Ο πραγματικός στόχος είναι η μείωση του τμήματος των δαπανών που αφορά την αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, και του τμήματος που αφορά τους μισθούς και τις συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων.

Την ίδια στιγμή, η οικονομική πολιτική στοχεύει στην αύξηση των κρατικών δαπανών, που αφορούν την αναπαραγωγή, άμεσα ή έμμεσα, του κεφαλαίου και τα κέρδη των επιχειρηματιών.

Η πολιτική των τρόπων χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων αναδεικνύεται σαν ένας ξεχωριστός παράγοντας διεύρυνσης του ελλείμματος. Γιατί γίνεται αυτό; Η διαχείριση της χρηματοδότησης, αντί να εξυπηρετεί οποιαδήποτε οικονομική ορθολογικότητα, όπως θέλουν να μας πείσουν οι διαχειριστές της οικονομικής πολιτικής, λειτουργεί σαν μηχανισμός δημιουργίας πόρων για όσους έχουν τη δυνατότητα να εμφανίζονται σαν δανειστές του κράτους δηλ. τις τράπεζες, άλλους πιστωτικούς οργανισμούς και ιδιώτες επενδυτές.

Να δώσουμε ένα παράδειγμα, που σκόπιμα δε θίγεται στις μέρες μας, καθώς δεν εξυπηρετεί την οικονομική τρομοκρατία, που προσπαθούν να επιβάλλουν. Ενώ την τριετία 1985/87 υπάρχει μια πορεία μείωσης των δανειακών αναγκών του δημόσιου τομέα (1985: 17,9%, 1986: 14,0%, 1987: 13,2% στο ΑΕΠ), την επόμενη τριετία η τάση αντιστρέφεται και φτάνουμε στα σημερινά υψηλά επίπεδα (1988: 16,3%, 1989: 21,8%). Και όμως αυτή η χειροτέρευση σε μεγαλύτερο βαθμό δεν οφείλεται στους κλασικούς λόγους, που προτείνουν οι υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής. Ούτε η αύξηση του αριθμού των εργαζομένων, ούτε η αύξηση των δαπανών για μισθούς και συντάξεις μπορεί να εξηγήσει αυτή την αντιστροφή.

Τι συνέβει πραγματικά; Η αύξηση της συμμετοχής των εμπορικών τραπεζών και των επενδυτών στη χρηματοδότηση των δανειακών αναγκών του δημοσίου και η παράλληλη αύξηση των πραγματικών επιτοκίων δανεισμού. Να δούμε τη μεταβολή των πηγών κάλυψης των δανειακών αναγκών του δημοσίου μεταξύ 1985-88. Το ποσοστό του εξωτερικού δανεισμού μειώνεται από 32,6% το 1985 σε 3,5% το 1988, ενώ τα αντίστοιχα του εσωτερικού δανεισμού αυξάνονται από 67,4% (1985) σε 9,5% (1988). Από το τελευταίο, το ποσοστό που καλύπτεται από εμπορ. τράπεζες και επενδυτές αυξάνεται από 53,4% το 1985 σε 98% το 1988.

Ποιούς ωφελεί αυτή η εξέλιξη; Ας σκεφτούμε ότι οι εμπορ. τράπεζες και οι ιδιώτες ενδιαφέρονται όλο και πιο πολύ για την κάλυψη του ελλείμματος, την ίδια στιγμή που η εφαρμογή σειράς μέτρων απελευθέρωσης των επιτοκίων από το 1987, σε συνδυασμό με την αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, οδήγησε στη διαμόρφωση θετικών επιτοκίων σε υψηλά επίπεδα. Το μέσο εσωτερικό επιτόκιο του δημόσιου χρέους αυξήθηκε από 9% το 1979 σε 13,8% το 1988. Σε πραγματικούς όρους το μέσο επιτόκιο αυξήθηκε κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες.

Σα συνέπεια επίσης της αύξησης του μέσου επιτοκίου αυξάνεται η συμμετοχή στον εσωτερικό δανεισμό τίτλων, όπως έντοκα γραμμάτια, ομόλογα κλπ. Οι τίτλοι αυτοί εκδίδονται με ανταγωνιστικά επιτόκια αγοράς και διατίθενται όχι μόνο στις τράπεζες, αλλά και στην εξωτραπεζική αγορά, η οποία το 1988 απορρόφησε τίτλους αξίας 353 δισ. δρχ. έναντι 170 δισ. δρχ. το 1987. Το ποσοστό συμμετοχής των δαπανών για τόκους στο σύνολο των δαπανών του τακτικού προϋπολογισμού έφτασε το 1988 το 19,6% από 8,3% το 1982 και αποτελεί έναν από τους κύριους παράγοντες ανελαστικότητας των δημοσίων δαπανών. (Τα στοιχεία από την Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος για το έτος 1988)

Αυτό που μπορούμε να δούμε με βεβαιότητα από τα παραπάνω είναι ότι η διεύρυνση του δημοσίου ελλείμματος μετά το 1987, σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην εκμετάλλευση της δημοσιονομικής κρίσης από διάφορες μερίδες του κεφαλαίου, τράπεζες και ιδιώτες επενδυτές.

Μέσα στη συγκυρία της οικονομικής κρίσης και με εργαλεία αντιφάσεις και

μηχανισμούς που δημιουργεί η ίδια, το κεφάλαιο βρίσκει τρόπους για τη δημιουργία κερδών.

Η σταθεροποιητική πολιτική λοιπόν κινείται μέσα σε σαφώς καθορισμένα όρια. Η ενδογενής της αντίφαση προέρχεται από τη διαχείριση κάθε μιας συνιστώσας που λειτουργεί σαν πηγή παραγωγής ελλειμμάτων. Η μείωση των δημοσίων δαπανών είναι ένας παράγοντας αποκλιμάκωσης του ελλείμματος. Αλλά συμβάλλοντας στην ύφεση της οικονομίας μειώνει το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των πολιτών αποστειρώνοντας την πηγή των φορολογικών εσόδων. *Την ίδια στιγμή, οι τρόποι χρηματοδότησης του ελλείμματος που είναι σύμφυτοι με τη σταθεροποιητική πολιτική αυτονομούνται σε τέτοιο βαθμό που σταδιακά μετατρέπονται σε ιδιαίτερη πηγή παραγωγής ελλειμμάτων.*

Στο «οργανικό» δημόσιο έλλειμμα προστίθεται ένας «εσωτερικός πολλαπλασιαστής», οι τρόποι χρηματοδότησης των δανειακών αναγκών του κράτους, η κερδοσκοπία δηλαδή των δανειστών του δημοσίου, δημιουργώντας μια σειρά επάλληλων αντιδράσεων που δεν αφήνουν σημαντικά περιθώρια για την υπέρβαση της κρίσης.

Γι' αυτούς τους λόγους μιλήσαμε στην αρχή για συγκυριακού χαρακτήρα και μόνο, κάμψη του δημοσίου ελλείμματος που μπορεί να επιτευχθεί από μια θετική σταθεροποιητική πολιτική. Αλλά ο χώρος των ζωτικών αντιφάσεων της σταθεροποίησης δεν εξαντλείται.

Στις περισσότερες ανάλογες εμπειρίες, η αναδιανομή του εισοδήματος έχει σαν αποτέλεσμα σημαντική αύξηση των κερδών για τις επιχειρηματικές τάξεις. (Η κατακόρυφη άνοδος των κερδών παρατηρήθηκε και μετά την εφαρμογή του σταθεροποιητικού προγράμματος του ΠΑΣΟΚ, αλλά συνεχίζεται και τη διετία 1989-1990).

Τι χαρακτήρα όμως έχουν αυτά τα κέρδη; Από τη στιγμή που η σταθεροποίηση δεν δημιουργεί τους αναγκαίους μηχανισμούς σύνδεσης με την αναδιάρθρωση του παραγωγικού συστήματος της χώρας, τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας, τον αναπροσανατολισμό των επενδύσεων, τη διείσδυση νέων τεχνολογιών, την προώθηση νέων καταναλωτικών ορμών, κ.λπ. με λίγα λόγια με την εγκαθίδρυση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου συσσωρευσης, τα κέρδη δεν έχουν καμιά πιθανότητα να γίνουν «οι επενδύσεις του αύριο και οι θέσεις απασχόλησης του μεθαύριο», όπως ήθελε στην αρχή της προηγούμενης δεκαετίας ο Γερμανός Καγκελλάριος Χέλμουτ Σμιτ.

Η βασιλική οδός για τα συσσωρευμένα κέρδη γίνεται ο κόσμος της «φανταστικής οικονομίας», οι επενδύσεις σε κάθε είδους χαρτιά, τίτλους και ομόλογα επιταχύνοντας με γοργούς ρυθμούς τη securiti zation της ελληνικής οικονομίας. Αναπτύσσεται έτσι με τη μορφή «χάρτινου» «πλασματικού» κεφαλαίου ένας κύκλος συναλλαγών, επενδύσεων και κερδών, που μπορούμε να ονομάσουμε λόγω και της έντονα κερδοσκοπικής τους φύσης, τα «οικονομικά του καζίνο». Το βασίλειό του είναι η ίδια η κρίση, η οποία μπορεί για το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας να σημαίνει λιτότητα και ανεργία, αλλά γι' αυτό το κύκλωμα σημαίνει εύκολα και «έξυπνα» κέρδη.

Ποιούς περιλαμβάνει ο κύκλος των «οικονομικών του καζίνο»; Μια συνεχώς διογκούμενη μάζα επενδύσεων σε χαρτιά, δηλαδή αξίες, μετοχές, ομόλογα... και κάθε μορφής νέα ή παλιά χρηματιστικά εργαλεία που εξασφαλίζουν μέσα στη συγκυρία υψηλές αποδόσεις και κέρδη στηριγμένα στη νόμιμη κερδοσκοπία, χωρίς να κινδυνεύουν, να χρεωθούν ποτέ το δυσφημιστικό τίτλο της παρα-οικονομίας.

Ετσι λοιπόν η ίδια λογική της σταθεροποίησης ανοίγει την αυλαία της επόμενης φάσης: την «ανάπτυξη επί πιστώσει» και πιθανότατα μια νέα εκτίναξη των δημοσίων ελλειμμάτων.

Τα διαθέσιμα κεφάλαια που έχουν συσσωρευτεί στη φάση της σταθεροποίησης ασφυκτιούν να κυκλοφορήσουν στην αγορά. Με την πρώτη λοιπόν χαλάρωση

«Η βασιλική οδός για τα συσσωρευμένα κέρδη γίνεται ο κόσμος της «φανταστικής οικονομίας», οι επενδύσεις σε κάθε είδους χαρτιά, τίτλους και ομόλογα επιταχύνοντας με γοργούς ρυθμούς τη securiti zation της ελληνικής οικονομίας.

Αναπτύσσεται έτσι με τη μορφή «χάρτινου» «πλασματικού» κεφαλαίου ένας κύκλος συναλλαγών, επενδύσεων και κερδών, που μπορούμε να ονομάσουμε λόγω και της έντονα κερδοσκοπικής τους φύσης, τα «οικονομικά του καζίνο». Το βασίλειό του είναι η ίδια η κρίση, η οποία μπορεί για το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας να σημαίνει λιτότητα και ανεργία, αλλά γι' αυτό το κύκλωμα σημαίνει εύκολα και «έξυπνα» κέρδη.

Ποιούς περιλαμβάνει ο κύκλος των «οικονομικών του καζίνο»; Μια συνεχώς διογκούμενη μάζα επενδύσεων σε χαρτιά, δηλαδή αξίες, μετοχές, ομόλογα... και κάθε μορφής νέα ή παλιά χρηματιστικά εργαλεία που εξασφαλίζουν μέσα στη συγκυρία υψηλές αποδόσεις και κέρδη στηριγμένα στη νόμιμη κερδοσκοπία, χωρίς να κινδυνεύουν, να χρεωθούν ποτέ το δυσφημιστικό τίτλο της παρα-οικονομίας.»

“Ο Α. Αγγελόπουλος ξεκινώντας από την εκτίμηση ότι «αν δεν ρυθμιστεί η υπηρεσία του εξωτερικού χρέους, η οικονομία απειλείται με πλήρη κατάρρευση», κατέληξε σε μια πρόταση «επαναδιαπραγμάτευσης του χρέους, με λογική επιμήκυνση των προθεσμιών απόσβεσης, με παράλληλη καταβολή των τόκων εξ’ ολοκλήρου δίχως να ζημιωθούν οι δανειστές».

Σύμφωνα με δικούς του υπολογισμούς, η λύση αυτή θα εξοικονομούσε ποσά 3 δισ. δολλαρίων περίπου το χρόνο, κατά την πρώτη κιόλας πενταετία. Οι αντιδράσεις που ξεσήκωσε η πρόταση είναι αρκετά γνωστές. Όπως θα δείξουμε όμως είναι και εξίσου «ευανάγνωστες».

Η «πρόταση Αγγελόπουλου» έθιξε ένα ευαίσθητο σημείο που οι κάθε είδους υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής προτιμούν να διατηρείται στην αφάνεια.

Η πρωτοβουλία για την αναδιαπραγμάτευση του χρέους απειλεί με κατάρρευση ολόκληρο το σημερινό σύστημα χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων.”

της σταθεροποιητικής πολιτικής σπεύδουν να μετατραπούν σε αύξηση της ζήτησης και της ιδιωτικής κατανάλωσης, ξανοίγοντας πάλι τη φάση της «ανάπτυξης επί-πιστώσει» και μαζί ένα νέο κύκλο ελλειμμάτων. Είδατε λοιπόν για ποιο λόγο μιλήσαμε παραπάνω για «ιστορία τελειωμένη, ιστορία χωρίς τελειωμό».

Η αναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους

Τ μέλει γενέσθαι λοιπόν; Στη σημερινή φάση, η ελληνική οικονομία ζει κάτω από τη σκιά μιας διπλής απειλής. Η οξυμένη κρίση των οικονομικών το κράτος, όπως εκφράζεται με την αυτο-τροφοδοτούμενη διόγκωση του δημοσίου χρέους επιδεινώνει όλα τα οικονομικά μεγέθη. Αλλά ταυτόχρονα η συντηρητική πολιτική, με πρόσχημα την επίλυση του προβλήματος της υπερ-χρέωσης απειλεί να δημιουργήσει μια μονιμότερη επιπλοκή. Η διαρκής λιτότητα, η αχαλίνωτη ροπή για την ιδιωτικοποίηση -στα τυφλά - μεγάλου αριθμού δημοσίων επιχειρήσεων, η μεταβολή του εργασιακού και κοινωνικού καθεστώτος των εργαζομένων κινδυνεύει να οδηγήσει σε μια διαδικασία ευνουχισμού κάθε αναπτυξιακής δυναμικής της οικονομίας.

Ο κίνδυνος του μπλοκαρίσματος της οικονομίας σε μια μακρόχρονη περίοδο απο-ανάπτυξης είναι ορατός και είναι βέβαιο ότι θα έχει πολλές ομοιότητες μ’ αυτή που γνώρισαν οι περισσότερες χώρες της Λατ. Αμερικής, πάλι κάτω από το πρόσχημα της υπερ-χρέωσης και με βασική αιτία τις πολιτικές που επεξεργάστηκε και επέβαλλε το ΔΝΤ (υποτίθεται) για την αντιμετώπισή του. Η αντιστροφή αυτής της πορείας απαιτεί την άρθρωση μιας εναλλακτικής πολιτικής. η οποία θα στηρίζεται σε δύο βασικούς άξονες.

Πρώτο, την κοινωνική συναίνεση σε ένα καθεστώς ρύθμισης του δημοσίου χρέους, με μακροπρόθεσμη προοπτική.

Δεύτερο, την επαγγελία μιας νέας και ριζοσπαστικής πολιτικής για το ρόλο του δημοσίου τομέα, απαλλαγμένης από το σύνδρομο του κρατισμού αλλά και του νεοφιλελεύθερου «αντι-κρατισμού».

Η μακροπρόθεσμη ρύθμιση του δημοσίου χρέους, εάν δεν θέλουμε να περάσουμε από τις συμπληγάδες μιας χρόνιας απο-ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, οφείλει να βασίζεται στην αναδιαπραγμάτευση τμήματος του χρέους. Προς το παρόν δεν θα ασχοληθούμε με επιλογές και προτάσεις για ιδιαίτερες τεχνικές της αναδιαπραγμάτευσης, όπως μπορεί να είναι π.χ η επιμήκυνση του χρόνου ωρίμανσης των δανείων, συμφωνία για νέα επιτόκια, διακοπή των πληρωμών σε τοκοχρεωλύσια για ορισμένο χρονικό διάστημα κλπ.

Το ενδιαφέρον μας έγκειται στη νομιμοποίηση της σχετικής πρότασης και στην κατάδειξη των μεγάλων πλεονεκτημάτων «ρεαλιστικότητας» που διαθέτει. Όπως είναι γνωστό, το πρώτο δειλό άνοιγμα του προβληματισμού έγινε με αφορμή την πρόταση του καθ. κ. Α. Αγγελόπουλου για τη ρύθμιση του εξωτερικού χρέους της χώρας.

Ο Α. Αγγελόπουλος ξεκινώντας από την εκτίμηση ότι «αν δεν ρυθμιστεί η υπηρεσία του εξωτερικού χρέους, η οικονομία απειλείται με πλήρη κατάρρευση», κατέληξε σε μια πρόταση «επαναδιαπραγμάτευσης του χρέους, με λογική επιμήκυνση των προθεσμιών απόσβεσης, με παράλληλη καταβολή των τόκων εξ’ ολοκλήρου δίχως να ζημιωθούν οι δανειστές». Σύμφωνα με δικούς του υπολογισμούς, η λύση αυτή θα εξοικονομούσε ποσά 3 δισ. δολλαρίων περίπου το χρόνο, κατά την πρώτη κιόλας πενταετία. Οι αντιδράσεις που ξεσήκωσε η πρόταση είναι αρκετά γνωστές. Όπως θα δείξουμε όμως είναι και εξίσου «ευανάγνωστες». Η «πρόταση Αγγελόπουλου» έθιξε ένα ευαίσθητο σημείο που οι κάθε είδους υπεύθυνοι της οικονομικής πολιτικής προτιμούν να διατηρείται στην αφάνεια. *Η πρωτοβουλία για*

“Ο σημερινός προσανατολισμός της κυβέρνησης και των τραπεζών φέρνει έντονα στη μνήμη μας, το «μεγάλο κόλπο» που στήθηκε με αφορμή των υπερ-χρέωση των χωρών του Τρίτου Κόσμου.

Τι έγινε σ' αυτή την περίπτωση; Η πολιτική των τοπικών κυβερνήσεων και η κερδοσκοπική διάθεση των μεγάλων τραπεζών δημιούργησαν μια τεράστια μάζα «επισφαλών πιστώσεων», που απείλησαν τη δεκαετία του '80 να τινάξουν στον αέρα το διεθνές πιστωτικό σύστημα.

Παρ' ότι ήταν απόλυτα βέβαιο, ότι οι χρεωμένες χώρες δεν διέθεταν καμιά ρεαλιστική πιθανότητα να ξεπληρώσουν το χρέος τους, το διεθνές τραπεζικό σύστημα αρνείτο επίμονα κάθε πρόταση αναδιαπραγμάτευσης.

Ο σκοπός τους βέβαια δεν ήταν άλλος παρά - με την παγίδα του χρέους - να οδηγήσουν τις τριτοκοσμικές χώρες σε σχέσεις πλήρους εξάρτησης και υποταγής προς τη Δύση, με την επιβολή μοντέλων οικονομικής πολιτικής...made in «ΔΝΤ».

Το αποτέλεσμα όπως ξέρουμε πολύ καλά σήμερα είναι οι διεθνείς τράπεζες να έχουν χάσει το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεών τους και οι περισσότερες χώρες να έχουν οδηγηθεί στην απο-ανάπτυξη.”

την αναδιαπραγμάτευση του χρέους απειλεί με κατάρρευση ολόκληρο το σημερινό σύστημα χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων.

Και όπως είδαμε προηγούμενα στο κερδοφόρο παιχνίδι του δανεισμού του δημοσίου εμπλέκονται σημαντικά οικονομικά συμφέροντα μερίδων των επιχειρηματικών τάξεων, που δεν θα έβλεπαν με καλό μάτι την απότομη διακοπή αυτής της διελκυσνίστιδας. Αλλωστε αυτή η ταξική ορθοδοξία καθόρισε και το στίγμα της κυβερνητικής απάντησης στην «πρόταση Αγγελόπουλου».

Μόνο που σε όποιον δεν κυριαρχεί η αντίληψη της διαφύλαξης αυτού του στάτους, η έναρξη της συζήτησης για την επαναδιαπραγμάτευση είναι απολύτως δικαιολογημένη. Ας μη ξεχνάμε κατ' αρχάς ότι το «γεωγραφικό» πεδίο εφαρμογής της δεν περιορίζεται στο εξωτερικό χρέος των αναπτυσσόμενων χωρών του Τρίτου Κόσμου, αλλά επεκτείνεται και στα «καθ' υμάς», αφού στο ευρωπαϊκό Βέλγιο μπορούν να μελετηθούν πρόσφατες εμπειρίες αναδιαπραγμάτευσης του χρέους.

Αλλά και πρόσφατη κυβερνητική ρύθμιση για την κατάπτωση των εγγυήσεων του δημοσίου με την έκδοση ομολόγων αποτελεί κατ' ουσία μια λανθάνουσα αναδιαπραγμάτευση. Όπως έγινε γνωστό, με την έκδοση Ομολογιακού Δανείου Οικονομικής Εξυγίανσης ρυθμίζονται οι καταπτώσεις εγγυήσεων, συνολικού ποσού 716 δισ. δραχμών περίπου. Τα ομόλογα θα είναι διάρκειας 4-10 χρόνων, θα έχουν περίοδο χάριτος 3 χρόνια και επιτόκιο κυμαινόμενο, με βάση το επιτόκιο των τριμήνων έντοκων γραμματίων.

Πού αντιβαίνει λοιπόν αυτή η ρύθμιση στη λογική της αναδιαπραγμάτευσης; Ανεξάρτητα από ιδεολογικές μυθοποιήσεις και διαφανείς κοινωνικές δεσμεύσεις, η πρόταση για την αναδιαπραγμάτευση του χρέους πρέπει να κατατεθεί στο «τραπέζι» της συζήτησης για το ξεπέρασμα της δημοσιονομικής κρίσης.

Χωρίς άλλο, η ρεαλιστική βάση της αναδεικνύεται από μια απλή προέκταση στο μέλλον της σημερινής οικονομικής συγκυρίας. Ποιά εικόνα εμφανίζεται, εάν συνεχιστεί η σημερινή κατάσταση;

Πρώτο, οι δημόσιες επιχειρήσεις είναι καταδικασμένες να οδηγηθούν σε πλήρη κατάρρευση, αφού το τεράστιο βάρος των πληρωμών σε τοκοχρεωλύσια απαγορεύει την εφαρμογή οποιουδήποτε αναπτυξιακού σχεδίου.

Δεύτερο, οι τράπεζες και οι υπόλοιποι δανειστές του δημοσίου θα κινδυνεύσουν να χάσουν οριστικά το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεών τους.

Μιλάμε δηλαδή για τη διαμόρφωση μιας πραγματικότητας χωρίς νικητές... Στην αντίθετη περίπτωση όμως, η διαμόρφωση μιας κοινωνικής συμφωνίας για ρύθμιση των χρεών, απαλάσσοντας τις δημόσιες επιχειρήσεις από το «φάντασμα» των αφόρητων δανειακών υποχρεώσεών τους επιτρέπει την υλοποίηση ενός προγράμματος εξυγίανσης, μετασχηματισμού της λειτουργίας τους και ανάπτυξης, που θα έχει σαν αποτέλεσμα την κανονική αποπληρωμή των υποχρεώσεών τους μετά την παρέλευση ενός καθορισμένου χρονικού διαστήματος.

Ο σημερινός προσανατολισμός της κυβέρνησης και των τραπεζών φέρνει έντονα στη μνήμη μας, το «μεγάλο κόλπο» που στήθηκε με αφορμή των υπερ-χρέωση των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Τι έγινε σ' αυτή την περίπτωση; Η πολιτική των τοπικών κυβερνήσεων και η κερδοσκοπική διάθεση των μεγάλων τραπεζών δημιούργησαν μια τεράστια μάζα «επισφαλών πιστώσεων», που απείλησαν τη δεκαετία του '80 να τινάξουν στον αέρα το διεθνές πιστωτικό σύστημα. Παρ' ότι ήταν απόλυτα βέβαιο, ότι οι χρεωμένες χώρες δεν διέθεταν καμιά ρεαλιστική πιθανότητα να ξεπληρώσουν το χρέος τους, το διεθνές τραπεζικό σύστημα αρνείτο επίμονα κάθε πρόταση αναδιαπραγμάτευσης.

Ο σκοπός τους βέβαια δεν ήταν άλλος παρά - με την παγίδα του χρέους - να οδηγήσουν τις τριτοκοσμικές χώρες σε σχέσεις πλήρους εξάρτησης και υποταγής προς τη Δύση, με την επιβολή μοντέλων οικονομικής πολιτικής...made in «ΔΝΤ».

Το αποτέλεσμα όπως ξέρουμε πολύ καλά σήμερα είναι οι διεθνείς τράπεζες

να έχουν χάσει το μεγαλύτερο μέρος των πιστώσεών τους και οι περισσότερες χώρες να έχουν οδηγηθεί στην απο-ανάπτυξη.

Ποιός δεν βλέπει τεράστιες ομοιότητες με τη σημερινή διαχείριση του προβλήματος των δημοσίων ελλειμμάτων; Απέναντι σ' αυτή την προοπτική, οι πολιτικές και κοινωνικές δυνάμεις που δεν αποδέχονται την παντοδύναμη ορθολογικότητα της αγοράς καλούνται να προτείνουν μια εναλλακτική λύση που να μην οδηγεί τον δημόσιο τομέα στην κατάρρευση και την ελληνική οικονομία σε χρόνια απο-ανάπτυξη. Σ' αυτό το πλαίσιο εμφανίζεται η επικαιρότητα της πρότασης αναδιαπραγμάτευσης, αποτελώντας μια «λύση συμβιβασμού», ή καλύτερα *αμοιβαίου συμβιβασμού κερδών και ζημιών*, μεταξύ των εμπλεκόμενων κοινωνικών εταίρων:

- Το τραπεζικό σύστημα καλείται να αναλάβει ένα μερίδιο της ζημιάς, καθώς έχει συμβάλει σημαντικά στη δημιουργία και τη μεγέθυνσή της. Από την άλλη όμως κερδίζει την εγγύηση ότι το πρόβλημα των επισφαλών και υψηλού (πλέον) ρίσκου πιστώσεων, στις οποίες είναι εκτεθειμένο, εισέρχεται σε μια φερέγγυα τροχιά ρύθμισης.
- Οι δημόσιες επιχειρήσεις απαλασσόμενες από την «επιθανάτια αγωνία» των δανειακών τους υποχρεώσεων, αναλαμβάνουν την ευθύνη της εξυγίανσης και του μετασχηματισμού, που θα τις οδηγήσει σε μια νέα αναπτυξιακή κατεύθυνση.

Αλλά ακόμη και μια παρόμοια λύση δεν θα είχε σημαντική αποτελεσματικότητα, παρά μόνο σε μεσοπρόθεσμη βάση. Η κλιμάκωση των δημοσίων ελλειμμάτων εκφράζει με οξύμενο τρόπο την κρίση της παραδοσιακής αντίληψης και λειτουργίας του δημόσιου τομέα. Γι' αυτό το λόγο, η πρόταση από το συνδικαλιστικό κίνημα και τις πολιτικές δυνάμεις που αναφέρονται σ' αυτό της ανάγκης για τη ρύθμιση του δημόσιου χρέους θα αποκτήσει μεγαλύτερη φερεγγυότητα αν συνοδεύεται από την κατάθεση ενός νέου οράματος και ανάλογων πρακτικών πρωτοβουλιών για το ρόλο του δημόσιου χώρου μέσα στην ελληνική κοινωνία.

Τη διαμόρφωση μιας «νέας ατζέντας» για το δημόσιο τομέα, που θα στηρίζεται στην κριτική αμφισβήτηση των κυρίαρχων, μέχρι τώρα, πολιτικο-κοινωνικών παραδόσεων. Από τη μια, απέναντι στο μοντέλο του κρατισμού, που εξάντλησε κάθε προωθητική δυναμική και στις δύο ιστορικές του παραλλαγές, τόσο στη μορφή του «υπαρκτού σοσιαλισμού», όσο και στη μορφή του σοσιαλδημοκρατικού συμβολαίου. Και από την άλλη, απέναντι στο μοντέλο του νεο-φιλελεύθερου «αντικρατισμού», της πλήρους εμπορευματοποίησης και της παντοδυναμίας της αγοράς.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1). Paul A. Samuelson «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ» τομ. 1, σελ. 599 εκδ. ΠΑΠΑΖΗΣΗ, 1975.

(2). DECD, «The Public Sector: Issues for the 1990s», working paper number 90.

(3). Γ. Σπράου, κ.α., «Η πολιτική της οικονομικής σταθεροποίησης», εκδ. ΓΝΩΣΗ, 1989.